

Naczelną motywacją przyświecającą międzynarodowym działaniom politycznym NRD było i jest czynienie wszystkiego, aby ziemia niemiecka nigdy w przyszłości nie stała się zarzewiem wojny. Stąd też, zarówno praktyka, jak i teoria polityczna NRD zawsze ogromną wagę przywiązywały do sprawy walki o utrzymanie pokoju. Problem ten przedstawiono — na podstawie bogatego materiału faktograficznego — dwupłaszczyznowo: zarówno w wymiarze udziału NRD w pokojowych inicjatywach całej wspólnoty socjalistycznej, jak i jej bezpośredniego wkładu w dzieło zapewnienia bezpieczeństwa w Europie, zaprezentowanego w trakcie rokowań przygotowawczych do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, oraz wiedeńskich negocjacji na temat redukcji zbrojeń i sił zbrojnych w Europie środkowej.

Z tą tematyką koresponduje zagadnienie długotrwałych starań NRD o wejście w skład rodziny Narodów Zjednoczonych, uwieńczonych sukcesem na XXVIII Sesji Zgromadzenia Ogólnego we wrześniu 1973 r. Tym samym NRD uzyskała możliwość aktywnego uczestnictwa w pokojowym rozwiązywaniu kluczowych problemów współczesnego świata, dokonywanym na tym najwyższym forum międzynarodowym. Niewątpliwie rozdział VI książki, który zwięźle i kompleksowo omawia ten ważki problem, należy do jednych z najbardziej interesujących w omówionej publikacji.

W sumie *Polityka zagraniczna NRD*, ze względu na swoją rzeczowość i duże walory poznawcze, zasługuje bez wątpienia na uwagę szerokiego grona czytelników interesujących się nie tylko sprawami zachodniego sąsiada Polski i problematyką niemcoznawczą, ale także zagadnieniami współczesnych stosunków międzynarodowych. Recenzowana publikacja zyskała duże uznanie w NRD, po przetłumaczeniu jej na język rosyjski cieszyła się też dużym zainteresowaniem odbiorców radzieckich. Wydaje się, że celowe byłoby jej wydanie także w przekładzie polskim.

Grażyna Sas

DEUTSCHE FORSCHUNGSGEMEINSCHAFT. Bd. 1: *Tätigkeitsbericht 1974*, 292 ss., tab.; Bd. 2: *Programme und Projekte 1974*, 682 ss. Bonn—Bad Godesberg (1975).

W 1974 r. Fundacja *Deutsche Forschungsgemeinschaft* (dalej: *DFG*) — utworzona w 1921 r. i reaktywowana w 1949 r. z siedzibą w Bonn-Bad Godesberg — kontynuowała swą dotychczasową działalność, obejmującą różne przejawy życia naukowego. W stosunku do 1972 r. (zob. „Przegląd Zachodni” nr 3/1973, ss. 172 - 179) zaszły jedynie drobne zmiany w składach osobowych władz i niektórych zespołów *DFG*, zwłaszcza w prezydium, kuratorium, senacie, wydziale głównym oraz w jej komisji bibliotecznej, spowodowane po części statutową rotacją personalną, po części zaś dobrowolnymi rezygnacjami. Natomiast funkcje prezydenta *DFG* sprawuje w dalszym ciągu prof. dr Heinz Maier-Leibnitz, a sekretariat generalny nadal prowadzi dr Carl Schiel. Nieznacznie też wzrosła liczba członków — do 58; po 1972 r. członkostwo *DFG* otrzymały: *Gesamthochschule Essen*, *Gesellschaft für Kernforschung mbH Karlsruhe* oraz *Deutsches Archäologisches Institut Berlin* (Zachodni). Istotniejsze zmiany personalne zaszły w wydziale bibliotek; odszedł m.in. prof. dr Günther Pflug, dyrektor biblioteki uniwersyteckiej w Bochum, który — po krótkotrwałym sprawowaniu obowiązków dyrektora biblioteki uniwersyteckiej w Kolonii — obecnie piastuje urząd generalnego dyrektora *Deutsche Bibliothek* we Frankfurcie n. Menem.

W 1974 r. budżet *DFG* wyrażał się sumą 590,2 mln DM, w tym dotacja rządu federalnego — 329,8 mln, rządów krajowych — 248,4 mln, 10 mln marek przekazali

członkowie Fundacji. Dochody własne wynosiły zaledwie 2 mln marek. Ogólne rozchody w tymże roku zamknęły się w kwocie 580,5 mln DM. Sumę tę wydano na: 1) badania objęte trybem normalnym, organizację imprez „okrągłego stołu” i stypendia, 2) badania objęte tzw. programem wagi szczególnej, 3) prace grup badawczych i urządzenia pomocnicze, 4) aparaturę naukową (cena jednostkowa powyżej 100 tys. DM), 5) zakłady elektroniczne maszyn matematycznych, 6) bibliotekarstwo naukowe, 7) podtrzymywanie kontaktów naukowych z zagranicą. Ogólnie należy przyjąć, że 67% rozchodów pochłonęły wydatki osobowe (płace, honoraria, stypendia itp.), a 33% budżetu przeznaczono na kupno i naprawę sprzętu, materiałów, na druk, koszty podróży itp.

W 1974 r. prace badawcze w trybie tzw. normalnym objęły 6 363 tematy (wydano na nie 191,5 mln DM), przy czym na pierwsze miejsce wysunęły się nauki przyrodnicze (28,5% kosztów) oraz nauki biologiczno-medyczne (25,8%), a nauki humanistyczne zajęły dopiero trzecie miejsce. Na zakup wielkiej aparatury naukowej wydano 70 mln marek. DFG subwencjonowała 475 wyjazdów zagranicznych (3,9 mln DM). Na rozwój młodej kadry naukowej (1 222 osoby) przeznaczono ogółem 20,8 mln DM. Wreszcie, na druk prac naukowych wydano ogółem 6,9 mln DM.

W tym samym roku prace badawcze w trybie programu tzw. wagi szczególnej objęły 2 364 tematy, na opracowywanie których wydano 86,5 mln DM. W tym zakresie badań nauki biologiczne i medyczne zajęły pierwsze miejsce (28,3%), a nauki przyrodnicze drugie (27,5%); trzecia lokata przypadła naukom technicznym (20,5%).

Trzecia zasadnicza grupa prac badawczych — tzw. badania specjalne — obejmowała w 1974 r. 116 tematów (przeznaczono na nie sumę 228,8 mln DM). Badania specjalne (*Sonderforschungsbereiche*) potraktowane zostały jako otwarty eksperyment, w którym winny się sprawdzać nowe formy popierania nauki i prace ściśle badawcze; te nowatorskie inicjatywy winny utrzymywać i rozbudowywać wyższe uczelnie w RFN jako instytucje naukowo-badawcze, a nie tylko dydaktyczne.

W tym miejscu należy podać bliższe określenie charakteru poszczególnych programów badań naukowych, co zresztą po raz pierwszy znajduje swój wyraz w sprawozdaniu DFG za omawiany tu 1974 r. Otóż, pojęcie „badań w trybie normalnym” (*Normalverfahren*) oznacza, że DFG wspiera finansowo inicjatywę pojedynczego naukowca, przy czym pomoc finansowa trwa od jednego do dwóch lat, z ewentualną prolongatą na dalszy rok. Natomiast określenie „program wagi szczególnej” (*Schwerpunktprogramm*), oznacza, że DFG wspiera finansowo i zarazem koordynuje zamierzenia wielu naukowców (w tym także za granicą) mieszczące się w określonym temacie i realizowane w czasie do pięciu lat. I wreszcie pod pojęciem „badań specjalnych” (*Sonderforschungsbereiche*) rozumie się prace zespołów naukowców, którzy za zgodą macierzystych uczelni łączą się w celu przeprowadzenia wspólnych, ściśle określonych badań, jakie znajdują się w długoletnich planach wyższych uczelni. Ponieważ jednak te ostatnie nie dysponują funduszami na owe długofalowe i wieloletnie badania, jako że rozporządzają jedynie kredytami na cele dydaktyczne, takie zamierzenia finansuje DFG. Uruchomienie funduszy na badania specjalne może nastąpić dopiero po zatwierdzeniu ich przez radę naukową Fundacji.

Jeżeli chodzi o „geografię” wniosków o finansowanie badań specjalnych, nadal pierwsze miejsce zajmuje Badenia-Wirtembergia, a drugie — uczeni zamieszkali w Północnej Nadrenii-Westfalii. Kraj Saary w 1974 r. uplasował się na ostatnim miejscu.

Poważną sumę wydano w 1974 r. na księgozbiory naukowe, mianowicie 11,5 mln DM. Kwotę tę przeznaczono na: rozbudowę powszechnego systemu zaopatrzenia bibliotek naukowych w piśmiennictwo, zorganizowanie „punktów” gromadzenia literatury specjalistycznej (przypomnijmy, że np. *Bayerische Staatsbibliothek* gromadzi m.in.

wszelkie piśmiennictwo polskie), utworzenie ponadregionalnych bibliotek specjalistycznych itd. Próby ujednoczenia systemu całej sieci bibliotek naukowych w RFN napotykają jednak na poważne trudności, ponieważ każdy kraj (*Land*) rządzi się odrębnymi przepisami prawnymi w odniesieniu do polityki bibliotecznej, brak też ogólnofederalnej ustawy bibliotecznej. Chcąc te trudności przezwyciężyć, wydział bibliotek DFG wydał w 1975 r. ciekawy memoriał pt. *Überregionale Literaturversorgung von Wissenschaft und Forschung in der Bundesrepublik Deutschland* (Harald Boldt Verlag, Boppard).

Po morzach i oceanach nadal pływają dalekomorskie jednostki badawcze DFG, „Meteor” oraz „Planet”, do których w 1974 r. doszedł statek rybacki „Anton Dohrn”. Warto jeszcze podać, że w 1974 r. program badań wagi szczególnej wzbogacony został o 13 nowych tematów, spośród których na wymienienie zasługują takie, jak np.: *Teoria decyzji*, *Integracja kobiety w środowisku pracy zawodowej*, *Geografia przemysłowa*, *Spektroskopia laserowa*.

DFG utrzymuje nadal bliskie kontakty z licznymi zagranicznymi i międzynarodowymi instytucjami i organizacjami naukowymi reprezentując — w porozumieniu z rządem federalnym — na forum tych gremiów interesy nauki RFN. Dwustronne, ścisłe kontakty utrzymuje DFG również z wieloma krajami europejskim i pozaeuropejskimi, ostatnio też z państwami wspólnoty socjalistycznej. Ożywione kontakty utrzymuje DFG z placówkami Związku Radzieckiego, z którymi już od 1959 r. prowadzi wymianę naukowców oraz publikacji. Wreszcie, DFG jest uprawniona do prowadzenia międzynarodowej (bezpłatnej) wymiany wydawnictw i na ten cel otrzymuje z kasy federalnej poważne kredyty.

W dniach 21 - 23 stycznia 1974 r. przebywała po raz pierwszy w siedzibie DFG w Bonn-Bad Godesberg oficjalna delegacja Polskiej Akademii Nauk celem przeprowadzenia wstępnych rozmów informacyjnych. Propozycje delegacji PAN, dotyczące zakresu przyszłej jej współpracy z DFG, zostały następnie przedyskutowane w czasie rewizyty przedstawicieli DFG w Warszawie w dniach 16 - 20 czerwca tego roku. W myśl osiągniętego porozumienia rozpoczęta została stała współpraca między obu zainteresowanymi instytucjami w zakresie wiedzy o wszechświecie, oceanografii, neurobiologii oraz biologii molekularnej. Przedstawiciele PAN oraz DFG ustalili, że dalsze wspólne zamierzenia tematyczne zostaną zatwierdzone w bezpośrednich kontaktach poszczególnych zainteresowanych instytutów lub naukowców z obu krajów. Przedstawiciele PAN i DFG oświadczyli też, że wspomniane porozumienie obu stron winno stanowić pierwszy krok w kierunku uściślenia naukowej współpracy obydwu instytucji, co leży w interesie obu państw — Polski Ludowej oraz Republiki Federalnej Niemiec.

Drugi tom omawianego tu sprawozdania obejmuje wykazy 6 363 zatwierdzonych projektów badawczych — tematów indywidualnych badań naukowych, będących w trakcie realizacji lub zrealizowanych w ciągu 1974 r., dalej — 111 tematów badawczych w programie wagi szczególnej, 15 tematów specjalistycznych zespołów naukowo-badawczych, 200 tematów „konferencji okrągłego stołu” oraz 116 wielokierunkowych tematów w programie badań specjalnych. W projektach tematycznych i programach raz po raz przewija się także problematyka dotycząca Polski. I tak, w wielkiej grupie badań przeprowadzonych w trybie tzw. normalnym odnotować należy następujące tematy: Bernhard Stasiewski (Bonn), *Acta Capituli Wratislaviensis. Die Sitzungsprotokolle des Breslauer Domkapitals in der ersten Hälfte des 16 Jh.*; Siegfried Lamlich (Köln), *Regierung und Verwaltung in Polen*; Otto Büsch (Berlin Zachodni), *Die Reichstagswahl von 1907 („Hottentottenwahl”). Eine Untersuchung zum Zusammenhang von Sozialstruktur, Parteiensystem und Wählerverhal-*

ten in Deutschland in der Phase der Hochindustrialisierung; Klaus von der Groeben (Kitzeburg), *Die öffentliche Verwaltung im Spannungsfeld der Politik 1918 bis 1933, dargestellt am Beispiel der Provinz Ostpreussen*; Karl-Herman Fink (Berlin Zachodni), *Sozialistisches internationales Wirtschaftsrecht, Rechtsintegration und Wirtschaftsreformen im Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe (Comecon)*; Richard Löwenthal (Berlin Zachodni), *Die ideologische Auseinandersetzung zwischen Dogmatikern und Revisionisten in den osteuropäischen Ländern 1965 - 1972 (Bulgarien, Polen, Rumänien, Tschechoslowakei, Ungarn)*; Wilfried Schläu (Freidrichsdorf), *Soziales Schicksal und sozialökonomischer Wandel der durch die Potsdamer Beschlüsse vom August 1945 betroffenen Teile der deutschen Bevölkerung in den letzten 30 Jahren (1944 - 1974)*; John Lothar Kneifel (Berlin Zachodni), *Luftverkehr und Luftrecht der COMECON-Staaten*; Hans-Georg Lehmann (Bonn), *Kalter Krieg und Oder-Neisse-Frage — Eine Fallstudie und Theorie über die Entstehung des Ost-West-Konflikt*; Gerhard Heilfurth (Marburg), *Polnische Bergbau-Volkskunde*; Heinrich Kunstmann (München), *Literaturwissenschaftliche Arbeiten aus der Tschechoslowakei und Polen*; Alfons Pohl (Braunschweig), *Witold Gombrowicz als Dramatiker*; Ludwig Petry (Mainz), *Schlesisches Urkundenbuch (Bd. II)*; Tenze, *Publication deutscher Urkunden Schlesiens aus dem 14. Jahrhundert*; Werner Philip (Berlin Zachodni), *Bibliographien zur westlichen Literatur zur Geschichte Osteuropas*; Gerhard Eisenblätter (Wiesbaden), *NS „Neuordnungspolitik“ (Polen, Frankreich)*; Jörg K. Hoensch (Saarbrücken), *Polnische Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*; Heinz Stooß (Münster), *Forschungen zum Städtewesen in Europa (Polen, Frankreich, Belgien, Niederlande)*; Horst Glassl (München), *Österreichs Einrichtungs-werk in Galizien 1772 - 1790*; Walter Schlesinger (Marburg), *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*; Bernhard Sticker (Hamburg), *Nicolaus-Copernicus-Gesamtausgabe*; Reinhardt Wenskus, Gertrud Mortensen (Göttingen), *Historisch-geographischer Atlas des Preussenlandes*.

Problematykę Polski zawiera też program badań specjalnych (*Sonderforschungsbereich 17*) w punkcie zatytułowanym *Skandinavien- und Ostseeforschung*. Prace nad tym tematem zapoczątkowane zostały w 1969 r. Jak dotąd, wyasygnowano na jego realizację już sumę 9 275 950 marek (w samym 1974 r. — 3 091 100). Na czele 45-osobowego zespołu opracowującego ten temat stoi obecnie prof. dr Jürgen Rohweder z Eutin, a realizację tego długofalowego programu powierzono Uniwersytetowi w Kilonii. Wspomniany temat obejmuje szereg dyscyplin naukowych, jak np. archeologię, historię, językoznawstwo, historię sztuki itp.

W zakończeniu dodajmy, że DFG pod koniec 1974 r. dysponowała olbrzymim inwentarzem aparatury naukowej (124 egzemplarze — każdy wartości ponad 100 tys. DM — czyli ogólnej wartości blisko 200 mln marek). Ta aparatura jest wykorzystywana przez ośrodki szkół wyższych lub też inne instytucje współpracujące z Fundacją. Ponadto w 40 uniwersytetach lub wyższych uczelniach technicznych oraz w niektórych centrach obliczeniowych pracują maszyny matematyczne dostarczone przez DFG. Ogólną wartość wszystkich maszyn matematycznych, fundowanych przez DFG, oblicza się na ponad 200 milionów marek.

Franciszek Szymiczek